

fiatal géppuskás szakaszvezetőként vetett papírra egy olyan világról, amiről jobb, ha csak olvasmányélményként tudunk.

A mai ember számára elképzelhetetlen, ami az Isonzó folyó mentén történt. A szikár tények szerint az I. világháborúban, 1915. május 23-án Olaszország hadat üzent az Osztrák–Magyar Monarchiának,

és a hadüzenet után elkezdődött az olasz csapatok felvonulása a határvonalhoz. A Monarchia szomszédja már régóta igényt tartott egész Dél-Tirolra a Brenner-hágóig, Triest-re és környékére, Goriziára, egész Isztriára a szigetvilággal együtt, Dalmácia északi részére és a dal-

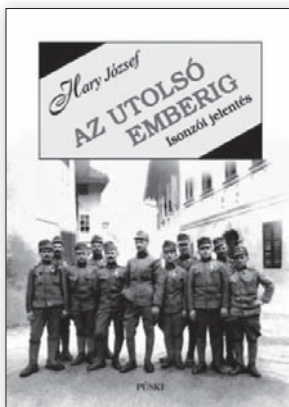
mát szigetekre. A háború kitérése után az olasz politika számára elérkezett a pillanat, hogy álmát valóra váltsa. Ennek első lépéseként az ország 1915. április 26-án aláírta a londoni egyezményt, melyben az antant elismerte Olaszország jogát az előbb felsorolt területekre.

A későbbi történések az Isonzó-csaták néven vonultak be a történelembe; ezekből szám szerint tizenkettő volt. A csaták legendává váltak, történetüket mint a hegyi harcászat alapját mind a mai napig tanítják az Egyesült Államokbeli West

Point katonai akadémián. Ezek a csaták az I. világháborúra leginkább jellemző felőrő harcok voltak, elengedhetetlen kellékeik a lövészárkok. Azonban míg a nyugati fronton az árokrendszer elkészítése a homokos, földes talajon rutinfeladatnak tűnt, addig a Júliai-Alpokban található isonzói fronton, mint minden,

ez is másképp volt. Itt a karsztos, mészköves terepen lövészárkot csak fúrással lehetett építeni, egyszerűen azért, mert itt föld nem volt, csak kő. Fúrni kellett, nyáron gyakran 40 fokos melegben, télen iszonyú hidegben, méteres hóban, sokszor akadozó vízutánpótlással, olasz repülőgép-támadások közepette.

Üres frázis, ha azt írjuk, elviselhetetlen megpróbáltatásokat kellett ott kiállni. A többség szinte gyerekként került ide, a tűzkeresztségen mindenki hamar átessett. Mindennapos volt, hogy az ember látta maga mellett meghalni gyerekkori barátját, ismerősét, menetelés közben bármerre nézett, emberi testrészeket, hatalmas vérfoltokat, halottakat látott. És a mindent elborító hullaszag, amely ellen – ahogy Hary József naplójában is olvashatjuk – csak úgy tudtak védekezni, ha orrukat

bedörzsölték fokhagymával. A napló sorait olvasva mindezt érezni lehet. A reménytelenséget, a kiszolgáltatottságot. A felettések, a hadtestparancsnokság primitív könyörtelenségét. Például azt, hogy a kavernák (sziklába vájt barlangok, óvóhelyek) fúrását sokáig parancsban tiltották, mert azt a gyávaság jelének tartották. Ehelyett felvezényelték a gyalogságot úgy a hegyoldalakra, hogy az semmilyen fedezékbe nem tudott vonulni az olasz tüzéség elől – talán nem szükséges részletezni az eredményt.

Fontos lenne, hogy életében mindenki legalább egyszer elzarándokoljon az Isonzóhoz, mai szlovén nevén Socához, és ne csak onnan ismerje e vidéket, hogy ott emlékezetes rafting-túrákat lehet tenni. Menjen el a számtalan, hatalmas katonatemetőbe, hajtson fejet azok előtt az emberek előtt, akik ugyanúgy éltek, szerettek, gyermeket neveltek, mint mi. És határtalanul sokat szenvedtek, mielőtt az idegen földbe kerültek. Menjen fel a ma is meglévő hegyi állásokba, és nézzen le a szédítő mélységbe. És vegyen egy nagy levegőt, és olvassa el ezt a naplót, amely a csodával határos módon maradt meg. Kötelező olvasmány.

TULOK PÉTER

(Piüski Kiadó, Budapest, 2011, 174 oldal, 1920 Ft)

Egy vidéki srác a gonosz birodalma ellen

Ronald Reagan 1911–2004

„Reagan elnöksége alatt Amerika [...] óriási győzelmet aratott. Utólag visszatekintve, az igazán érdekes kérdés az, hogy 1981-ben miért olyan kevesen látták ezt előre. Teljes vereséget szenvedtek azok, akik egy nemzedéken át az enyhülés rendszerének erőit és stabilitását hirdették, és különös módon mindennek ellenére máig többekévébő ugyanúgy érvényesülnek a tudományos életben, mint annak előtte” – állapítja meg Norman Stone a Reagan-centenárium alkalmából Budapesten rendezett konferencia előadásait egybegyűjtő tanulmánykötetben. A vakság kontra éleslátás problematikája gyakran előkerül az írásokban, s a szerzők közül többen is egyfajta mítoszrombolásra vállalkoznak – a Ronald Reagannel kapcsolatos, leki-csinyló értelmiségi „mítoszokéra”. A hidegháborús elnök egyszerű cowboy-imidzse mögött ugyanis (amely kép kialakításán nem csupán a szovjet, de a nyugat-európai sajtó jelentős része is fáradozott) jóval nagyobb politikai tudatosság és kifinomultság rejlett, mint azt kritikusan láttatták vagy akár feltételezték.

A kor vezető (jellemzően baloldali) értelmisége azonban nem csupán egy személyt vagy az általa kö-

vetett irányvonalat ismerte félre, hanem a nyolcvanas évek megváltozott világpolitikai erőviszonyait. A *détente*-nak, vagyis a békés egymás mellett élés politikájának kedvező hatványolvas eszmék kifulladását egy erőteljes konzervatív hullám követte, olyan személyiségekkel, mint Reagan, Margaret Thatcher, Helmut Kohl (rőla Peter Hartmann-nál olvashatunk bővebben) vagy II. János Pál pápa (akinek szerepével a hazánkban is ismert John O'Sullivan foglalkozik a kötetben). Mindannyian szokatlan határozottsággal álltak ki az euroatlanti civilizáció alapértékei mellett, ráadásul nem riadtak vissza attól, hogy erkölcsi ítéletet mondjanak a Szovjetunió felett. Reagan szavait a „gonosz birodalmáról” a vasfüggöny nyugati oldalán persze általános értelmiségi fanyalgás fogadta, a világ kevésbé szerencsés felében viszont metsző pontosságú megállapításként hangzottak, s a maguk erőteljességében új reményt jelentettek az elnyomott népek számára.

Mint arra a szerzők közül többen is kitérnek, Reagannek a Szovjetunióval folytatott küzdelme természetesen nem csupán eszmei, hanem gazdasági természetű is volt. Még ha ez talán triviálisan is hangzik, érdemes Horia-Roman Pata-

pievici román eszmetörténezzsel egyetértésben külön hangsúlyozni: nem véletlen, hogy a hidegháború sikeres lezárása olyan vezetők nevéhez kötődik, akik egyértelműen hittek a kapitalizmusban. Míg a nyugati baloldali körök és a szovjetek gyakorlatilag egyetértettek abban, hogy a valódi problémát a kapita-

lizmus jelenti, addig Reagan és Thatcher a megoldást látták benne. Ahogy Patapievici megjegyzi, a Nyugatnak vissza kellett nyernie a kommunizmussal szembeni előbbrevalóságába vetett hitét, s „e morális önbizalom kulcsa a magántulajdonhoz kapcsolódó társadalmi rend-

– azaz a kapitalizmus – magasabb rendűségébe vetett bizalom volt, szemben a tervgazdasághoz kapcsolódó társadalmi renddel [...]. Reagan morális forradalma abban rejlett, hogy a szabad társadalmak »szemében« visszaállította jogaiba a kapitalizmust. E rehabilitáció híján a hidegháborút nem lehetett volna megnyerni.”

A centenáriumi év megemlékezései világszerte jó alkalmat kínáltak Ronald Reagan portréjának pontosabb újrarájzolásához. A konferenciakötet darabjai is ehhez járulnak hozzá, s közép-európai „érintettségünk” okán az is könnyen megbo csátható, ha az előadók némelyiké-

nél a tudományos igényű elemzés visszaemlékezésbe vagy laudációba csap át. A jelen recenziót sem zárhatjuk másként (nem törekedvén az elfogulatlanság látszatára), mint a több szerzőnél is felbukkanó formulával: „Köszönjük, Elnök Úr!”

PÁPAY GYÖRGY

(Szerkesztette Schmidt Mária, XX. Század Intézet, Budapest, 2011, 208 oldal, ármegjelölés nélkül)

WERNER STILLER: *Az ügynök*

Egy Stasi-alkalmazottat az NDK-ban sohasem neveztek ügynöknek. Az efféle rideg, kétes, negatív konnotációval bíró titulus a vasfüggönyön innen kizárólag az imperialisták kémeinek járt. A szocialista besúgót a keleti blokkban a „béke követének” hívták. Akárhogy is, a titkosszolgák hazafias tetteiről mindkét oldalon délibábos szentimentalizmussal számoltak be. A vakmerő, intelligens, de mindenekelőtt elhivatott *charmeur*ök és *femme fatale*-ok kalandjait lelkes propaganda-könyvek és -filmek tárták a *misera plebs* elé.

Werner Stiller, a keletnémet titkosszolgálatról előbb a fal túlsó oldalára, a Szövetségi Hírszerző Szolgálathoz átszökő, aztán a CIA-hez ejtőernyőző kém könyve bevezetőjében személyes visszaemlékezést, nosztalgizáló adomákat ígér. A rendszer(ek)e) belülről. *Az ügynök* című kötet színes, éles ésszel, iróniával megírt memoár, melynek írói szempontból legnagyobb bravúrja – ami olvasói oldalról közelítve egyszersmind legnagyobb hiánya is –, hogy olyan természetes-séggel, olyan hitelesen és terjengősen anekdotázik, hogy közben fel sem tűnik: a lényeg lemarad valahol.

Noha Stiller előrebocsátja, hogy 1986-ban megjelent, *Im Zentrum der Spionage* című könyvével ellentétben ezúttal nem kell már tekintettel lennie a „régi szempontokra”, szükségtelen a jótékony homály, titkosszolgálati tevékenysége, saját felelőssége ezúttal is titokban marad. Lelkes úttörőként jellemzi magát, aki azért – afféle NDK-s Huckleberry Finnként – a tervgazdálkodás háta mögött

csokoládéval, sörrrel, aktképekkel seftel. Talán még hálás is a megszállóknak, hiszen üzletfelei zömmel a szovjet hadsereg állományából kerülnek ki. Meg sem lepődik, hogy egyetemi éve alatt az Állambizton-

